

ДІЯЛЬНІСНИЙ ПІДХІД ЯК ТЕХНОЛОГІЯ ОПРАЦЮВАННЯ СТАТЕЙ ПІДРУЧНИКА

Т. С. Мартинюк,

*вчитель-методист Білоцерківської загальноосвітньої
школи I-III ступенів №18, вчитель географії,
e-mail: mtsmartinyk@ukr.net;*

С. І. Сударікова,

*методист науково-методичного центру управління
освіти і науки Білоцерківської міської ради,
e-mail: sudarikova_s@ukr.net*

У статті висвітлено питання використання методичного потенціалу підручника та організації діяльнісного підходу до роботи учнів з ним у процесі навчання географії. Показано, що спільна діяльність учнів у процесі освоєння навчального матеріалу сприяє формуванню найважливіших загальнонавчальних умінь– прийомів інформаційно-комунікативної діяльності, що забезпечують засвоєння програмних знань та є основою для самонавчання.

Ключові слова: підручник, методичний потенціал, організація навчання, інтерактивне навчання, технології.

Постановка проблеми. Сучасні зміни в освіті зробили актуальним звернення педагогів до проблем застосування активних та інтерактивних методів навчання. Завдяки чисельним публікаціям і системі додаткової освіти у свідомості людей поступово закладається думка, що саме інтерактивні технології навчання створюють необхідні умови як для становлення і розвитку компетенцій, так і для розвитку й виховання особистісно активних громадян із відповідною системою цінностей.

Аналіз останніх джерел. За останні декілька років українськими вченими створено нове покоління підручників для різних курсів шкільної географії. Цієї проблеми неодноразово торкалися в своїх дослідженнях М. М. Баранський, Л. М. Булава, В. П. Корнєєв, Л. І. Круглик, Н. В. Муніч, Т. Г. Назаренко, М. О. Откаленко, В. Ю. Пестушко, О. Я. Скуратович, А. Й. Сиротенко, Л. В. Тименко, О. М. Топузов, Г. Ш. Уварова, П. Г. Шищенко та інші вчені. Значний внесок також зробили вчені-психологи, зокрема А. Д. Копилова, Е. І. Корман, Е. І. Кабанова-Меллер, І. Я. Лернер та багато інших. Нині роботі з підручника на уроках географії приділяється значна увага. Тому, питання підвищення ефективності використання підручника залишається актуальною проблемою в шкільному навчанні географії.

Формулювання мети статті. Однією з умов підвищення ефективності вивчення географії в сучасній школі є побудова процесу навчання на техноло-

гічній основі з урахуванням ідей гуманізації навчання та гуманітаризації географічної освіти. Для цього необхідно створити комфортні умови навчання, де кожен учень відчуває свою інтелектуальну спроможність та успішність.

Основна частина. Яким чином необхідно організувати роботу з підручником, щоб гарантувати досягнення учнями результатів навчання, спрямованих на «формування освіченої творчої особистості», що передбачено стандартом освіти?

Сутність інтерактивних методів полягає в тому, що навчальний процес відбувається за умови постійної активної взаємодії учнів: співнавчання, взаємонавчання, де учень і вчитель є рівноправними, рівнозначними об'єктами навчання[1, с. 27]. Організація інтерактивного навчання передбачає моделювання життєвих ситуацій, спільне розв'язання проблем. Воно ефективно сприяє формуванню навичок і вмінь, виробленню цінностей, створенню атмосфери співробітництва, взаємодії. Під час інтерактивного навчання учні вчаться бути демократичними, спілкуватися з іншими людьми, критично мислити, приймати продумані рішення, виховуються почуття толерантності.

Інтерактивність у навчанні дає можливість педагогам вибрати спеціальні методичні технології організації роботи з підручником. Суттєвим є і вибір форми навчання: колективної, навчання в співпраці, групової, індивідуальної, в парах, індивідуалізованої (відповідно до цілей навчання, складності тексту, індивідуальних можливостей та ін.) і реалізація через сукупність конкретних прийомів, які є складовими методу навчання.

Структура організаційної роботи

Основою будь-якої методики навчання є задіявання під час сприйняття навчальної інформації майже всіх рецепторів: слухових, зорових, тактильних.

За статистикою, людина сприймає за допомогою зору 90% інформації, з них 70%—за рахунок читання. Отже, необхідно не просто вміти читати, а й оволодіти навичками читання як одним із засобів інтелектуальної діяльності[2, с.56-78].

Серед застосовуваних діяльнісних технологій роботи учнів зі складовими підручника найпоширенішими є:

- динамічне і критичне читання (мислення) – аналіз тексту;
- читання способом «маркування»;
- опрацювання способом заміни розповідних речень тексту на питальні;
- формулювання відкритих запитань;
- активізація пізнавальної діяльності – дидактичні ігри (географічні розминки, гра в слова, перефразування);
- формування візуальних умінь та навичок – згортання інформації у схеми, таблиці, побудова смислового куща, побудова діаграм;
- формування географічних понять – пояснення етимології (походження) й семантики (змісту) іншомовних термінів або робота з термінологічним покажчиком підручника;
- навчання самоконтролю навчальних досягнень з використанням додатків підручника, спеціально розроблених завдань у поєднанні з іншими методичними прийомами – комп'ютерною підтримкою.

Застосовані інтерактивні технології організації роботи учнів з підручником дають високі показники в засвоєнні алгоритму дій, вмінні виявляти та усвідомлювати суттєве, робити та формулювати висновки, вмінні доводити власні гіпотези, думки, вести полеміку, застосуванні прийомів логічного мислення для перенесення знань у реальне життя[3, с.93].

У процесі організації роботи учнів з підручником на уроках географії у ланцюзі підручник -> учитель -> учень ланкою зв'язку є інформація. Через друковане слово підручника передається географічна інформація[4].

Діяльнісна організація роботи учнів з підручником стає продуктивною, якщо в процесі читання вони коментують, аналізують навчальний матеріал, ілюструють, знаходять головну думку, виділяють основне в прочитаному, встановлюють взаємозв'язок будови та функцій, ознаки пристосування до умов існування, формулюють висновки, з'ясовують взаємозв'язки з попередніми темами, порівнюють географічні процеси таявища, розв'язують ситуаційні завдання. Важливими підходом в роботі з підручником вважаються генералізація та конкретизація як основні способи популяризації географічних знань[5].

Під час організації роботи учнів з інформаційними джерелами, зокрема з підручником, широко застосовується репродуктивний метод, за допомогою якого вчитель навчає прийомів самостійного оволодіння знаннями, формує навички самоконтролю, уміння проводити самоспостереження.

Основними формами організації методичних підходів щодо організації роботи учнів з підручником географії є:

- ✓ інтерактивне навчання (діалог, полілог, творча співпраця, елементи бесіди, міні-лекція) індивідуальна й індивідуалізована робота (самостійна робота, групова робота, міні-тренінг з класом, створення спільного проекту, дидактична гра, географічні розминки);
- ✓ навчання, яке взаємодіючи ґрунтується на досвіді (творчі та проблемно-пошукові завдання);
- ✓ групове, індивідуалізоване, самостійне навчання різних типів читання тексту підручника, прийомів роботи з апаратом орієнтування та організації засвоєння знань;
- ✓ навчання прийомів роботи з довідковим апаратом підручника та іншими його складовими («Змістом», «Додаток», «Словник термінів» та ін.). Така організація роботи визначає:
- ✓ посилення процесуальної сторони навчання (мотивація – спонукання до пошуку знань);
- ✓ навчання умінню приймати рішення, переносити здобуті знання в інші ситуації, передбачати результати своєї діяльності, способів взаємодії, видів контактів у групі, парах.
- ✓ формування навичок осмислення прочитаного, аналізу картосхем, діаграм, візуальних умінь, концентрації уваги на основному (показ, демонстрування, знаходження у тексті етимології та семантики термінів тощо)
- ✓ навчання плануванню пізнавальної діяльності, прийомів організації самостійної роботи учнів з підручником;
- ✓ формування вмінь цілеспрямовувати пізнавальну діяльність і дотримуватися алгоритмічних дій;
- ✓ ознайомлення з прийомами логічного мислення (аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, класифікація);
- ✓ формування навичок усунування несуттєвого, другорядного;
- ✓ навчання основ теоретичного мислення – розуміння наукових засад розвитку географічних знань, уміння бачити закономірності географічних явищ;
- ✓ навчання способів самостійного вирішення нових завдань на основі набутих знань.

Конкретними діяльними прийомами є підготовка учнями цікавих повідомлень, запитань до «Географічної вікторини» або «Географічної розминки», знаходження помилок на схемах, створення комп'ютерної пізнавальної гри, створення ситуації успіху, емоційного здивування тощо. За умови досконалого методичного апарату підручника така технологія організації роботи учнів з ним відіграватиме провідну роль.

Імітаційно-моделюючі навчальні технології стимулюють формування практичних навичок, розвивають уявлення та інтуїцію. Гра змінює мотиви навчання: знання забезпечують успіх учнів у реальному для них процесі, а не колись, у далекому майбутньому, наближує навчання до практичного життя[6]. Роботу з інформацією доцільно поєднувати з творами мистецтва:

зверненнями до праць відомих художників, композиторів, поетів, письменників, відео фрагментів, комп'ютерної підтримки.

Дітям пропонують залежно від їх індивідуальних здібностей і нахилів зобразити виучувані об'єкти, написати вірш або твір іншого жанру.

Висновки. Таким чином, інтерактивне навчання – це насамперед діалогове спілкування між вчителем і учнем. Тому вчитель організує навчальний процес так, що практично всіх учнів залучено в процес пізнання. Спільна діяльність учнів у процесі освоєння навчального матеріалу означає, що кожний робить свій внесок, йде обмін знаннями, ідеями, способами діяльності. В умовах доброзичливості, взаємної підтримки учні одержують не тільки знання, але й розширюють свій кругозір, що переводить пізнавальну діяльність на більш високі форми кооперації і співробітництва. У ході діалогового навчання учні вчатьсь критично мислити, вирішувати складні проблеми на основі аналізу обставин і відповідної інформації, брати участь у дискусіях, спілкуватися з іншими людьми.

Підручник із географії, складений відповідно до навчально-виховних завдань, змісту шкільного курсу, вікових особливостей учнів, дає змогу формувати найважливіші загальнонавчальні уміння учня – прийоми інформаційно-комунікативної діяльності, що забезпечують засвоєння програмних знань та є основою для самонавчання.

Література

1. Врублевська М. О. Секрети успішного уроку географії: [Навч. –метод. посіб.] / М. О. Врублевська. – Х.: Вид. група «Основа», 2005. – 141 с. – (Б-ка журн. «Географія»; Сер. «Урок від А до Я» Вип.8(20)).
2. Довгань Г. Д. Інтерактивні технології на уроках географії: [Навч.- метод. посіб.] / Г. Д. Довгань. – Х.: Вид. група «Основа», 2005. – 126 с. – (Б-ка журн. «Географія»; Вип.5(17)).
3. Жемеров О. О. Робота з підручником географії у загальноосвітній школі : Методичний посібник / О. О. Жемеров, О. М. Карпенко. – Харків: ХНУ, 2010. – 20 с.
4. Корнеев В. П. Дидактичні і методичні засади підручника географії [Текст] / В. П. Корнеев / Проблеми сучасного підручника: зб. наук. праць. – К. : Пед. думка, 2008. – Вип. 8. – С. 85–102.
5. Корнеев В. П. До проблеми ефективності підручників з географії [Текст] / В. П. Корнеев. / Географія. – 2007. – №18. – С. 2–4.
6. Яськова А. О. Використання інтерактивних методів у викладанні географії / А. О. Яськова / Географія. – 2006. – Лют. (№ 3). – (Дод.). – С. 1–8.

References

1. Vrublevs'ka Mariya Oleksiyivna. Sekrety uspishnoho uroku heohrafiyi: [Navch. –metod. posib.] / M. O. Vrublevs'ka. – Kh.: Vyd. Hrupa «Osnova», 2005. – 141 s. – (B-ka zhurn.»Heohrafiya»; Ser. «Urok vid A do Ya» Vyp.8(20)).

2. Dovhan' H. D. Interaktyvni tekhnolohiyi na urokakh heohrafiyi: [Navch.-metod. posib.] / H. D. Dovhan'. – Kh.: Vyd. hrupa»Osnova», 2005. – 126 s. – (B-ka zhurn. «Heohrafiya»; Vyp.5(17)).

3. Zhemerov O. O. Robota z pidruchnykom heohrafiyi u zahal'noosvitniy shkoli : Metodychnyy posibnyk / O. O. Zhemerov, O. M. Karpenko. – Kharkiv: KhNU, 2010. – 20 s.

4. Kornyejev V. P. Dydaktychni i metodychni zasady pidruchnyka heohrafiyi [Tekst] / V. P. Kornyejev / Problemy suchasnoho pidruchnyka: zb. nauk. prats'. – K.: Ped. dumka, 2008. – Vyp. 8. – S. 85–102.

5. Kornyejev V. P. Do problem efektyvnosti pidruchnykiv z heohrafiyi [Tekst] / V. P. Kornyejev. / Heohrafiya. – 2007. – N.18. – S. 2–4.

6. Yas'kova A. O. Vykorystannya interaktyvnykh metodiv u vykladanni heohrafiyi / A. O. Yas'kova / Heohrafiya. – 2006. – Lyut. (N. 3). – (Dod.). – S. 1–8.

Мартынчук Т. С., Сударикова С. И.

ДЕЯТЕЛЬНЫЙ ПОДХОД КАК ТЕХНОЛОГИЯ РАБОТЫ СО СТАТЬЯМИ УЧЕБНИКА

В статье рассмотрен вопрос использования методического потенциала учебника и организации деятельного подхода к работе учащихся с ним в процессе обучения географии. Показано, что совместная деятельность учащихся в процессе усвоения учебного материала способствует формированию главных общеобразовательных умений – приёмов информационно-коммуникативной деятельности, которая обеспечивает усвоение программных знаний и является основой для самообразования.

***Ключевые слова:** учебник, методический потенциал, организация обучения, интерактивное обучение, технологи.*

Martynyuk T. S., Sudarikova S. I.

ACTING APPROACH AS TECHNOLOGY FOR STUDY OF HANDBOOK CHAPTERS

New generations of educational technology are moving towards practices and theories that are expected to provide the insights necessary to progress educational technology research in promising new directions.

Interactive strategies open successful educational approach that accent the child's activity on its motivation and boosting skills. To increase the probability of dispersal attention, interest, pupil effort, the teacher must make the ability to order and coordinate information, develop the essential ability to work with different contexts.

Information explosion forces to approach geography as complex discipline in order to overcome gaps between school and science, perfection of personality as a whole. As current social trends require citizens to be more analytical thinkers and

to synthesize information, current teaching practices must develop these higher order thinking skills. Geography Textbook formed according to educational aims, program content and pupil's age features enables the ability to develop the pupil's key educational skills through dynamic interactions.

Keywords: *handbook, methodological potential, organization of training, interactive teaching, technologies.*

УДК 372.87

ПІДРУЧНИКИ З ІНТЕГРОВАНИХ КУРСІВ «МИСТЕЦТВО» ТА «ХУДОЖНЯ КУЛЬТУРА» В КОНТЕКСТІ ЦІЛІСНОЇ МОДЕЛІ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ

Л. М. Масол,

*кандидат педагогічних наук,
провідний науковий співробітник лабораторії естетичного виховання,
Інститут проблем виховання НАПН України,
e-mail: lmasol@ukr.net*

У статті висвітлено теоретичні засади особистісно-зорієнтованого, компетентнісного, діяльнісного, аксіологічного та інтегративного підходів до конструювання змісту підручників з інтегрованих курсів «Мистецтво» та «Художня культура» для загальноосвітньої школи, принципи застосування галузевого вектору дослідження в рамках художньо-освітньої галузі.

Ключові слова: *інтегровані курси, зміст підручників, мистецтво та художня культура, загальноосвітня школа.*

Постановка проблеми. До пріоритетних завдань загальної мистецької освіти та естетичного виховання в контексті особистісно-розвиваючої парадигми належить набуття учнями комплексу компетентностей – ключових, міжпредметних естетичних і предметних мистецьких. Важливість цього завдання не знижує значущості формування в учнів цінносно-символічної сфери й здатності особистості до художньо-творчої самореалізації.

Аналіз останніх досліджень. У своїх теоретичних і прикладних розробках змісту мистецької освіти ми враховуємо результати досліджень вітчизняних і зарубіжних авторів з теорії змісту загальної середньої освіти (В. Беспалько, Н. Бібік, С. Гончаренко, В. Краєвський, В. Ледньов, О. Савченко М. Скаткін), теорії підручникотворення (Д. Зуєв, Я. Кодлюк, Т. Мартемьянова, Франсуа-Марі Жерар Ксав'є Роеж'єр, А. Фурман, М. Холодна), спираємося на дослідження вітчизняних і зарубіжних авторів, в яких виділяються функції, етапи і складові процесу створення шкільного підручника.